

УДК 336.71

Шляхи підвищення ефективності використання оборотного капіталу підприємства

Надія Михайлівна Гайдис,
старший викладач кафедри фінансів
Львівського інституту банківської справи
Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ)

Уляна Олегівна Васишин,
студентка
Львівського інституту банківської справи
Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ)

Анотація. Розглянуто теоретичні і практичні основи управління оборотним капіталом підприємства в умовах ринкової економіки. Проаналізовано фактори, які впливають на оборотний капітал підприємства. Запропоновано шляхи поліпшення оборотності капіталу підприємства і методи його прискорення.

Ключові слова: оборотний капітал, грошові кошти, оборотність, підходи.

Актуальність теми. Оскільки ефективне керівництво оборотним капіталом передбачає розроблення і впровадження заходів, які сприяють зниженню матеріаломісткості продукції і прискоренню оборотності оборотних засобів, у результаті відбувається їхнє вивільнення, що дозволяє низку позитивних ефектів. Результати наукового дослідження можна використовувати в поточній фінансовій складовій діяльності підприємства з прискорення оборотності оборотних засобів, зниження їхніх розмірів із допомогою часткового вивільнення і залучення в повторний оборот, що має сприяти досягненню соціально-значимого ефекту.

Аналіз останніх наукових досліджень. Питання управління оборотним капіталом досліджували і зробили вагомий внесок такі вчені, як Ю. А. Долгоруков і Н. І. Редіна, які досліджували систему формування і поліпшення управління оборотними коштами на підприємстві. В. Г. Лебедев, представив підходи до управління оборотним капіталом залежно від джерел їх формування, такі як консервативний, помірний та агресивний.

Але оскільки постійно змінюються умови господарювання підприємств, то особливості управління оборотним капіталом потребують дальшого дослідження.

Метою статті є вивчення процесу управління оборотним капіталом підприємства в сучасних умовах господарювання і визначення шляхів, за якими можна пришвидшити оборотність оборотного капіталу.

Для досягнення поставленої мети потрібно виконати такі завдання:

- 1) визначити основну сутність і складові оборотного капіталу підприємств;
- 2) розглянути методи управління структурними елементами оборотного капіталу;
- 3) визначити шляхи підвищення використання оборотного капіталу підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах для багатьох вітчизняних підприємств типовим наслідком кризових явищ їхнього економічного

розвитку є гостра нестача оборотного капіталу, яка супроводжується низьким рівнем його використання.

Оборотному капіталу належить особливе місце у структурі капіталу підприємства, оскільки від якості управління ним залежать безперервність процесу виробництва і реалізації продукції, ліквідність підприємства, його платоспроможність і рентабельність. На сучасному етапі розвитку економіки України оборотний капітал як економічна категорія потребує глибшого дослідження і вдосконалення організації управління ним на практиці [1].

У практиці фінансового управління підприємства існують різні погляди менеджерів на прийнятне співвідношення рівня дохідності і ризику фінансової діяльності, що проявляється у виборі структури джерел фінансування оборотних активів. При цьому враховують виділення в загальній величині активів постійну і змінну їхні частини.

Відомі три принципові підходи до фінансування різних груп оборотних активів підприємства.

Консервативний підхід до фінансування оборотних активів передбачає, що за рахунок власних і довгострокових зобов'язань повинні фінансуватися необоротні активи, постійна частина оборотних активів і близько половини змінної їхньої частини. Друга половина змінної частини оборотних активів повинна фінансуватися за рахунок короткострокового позикового капіталу. Такий тип політики фінансування оборотних активів забезпечує високий рівень фінансової стійкості підприємства (за рахунок мінімального обсягу використання короткострокових позикових коштів), однак збільшує витрати власного капіталу на їх фінансування, що призводить до зниження рівня його рентабельності.

Помірний (або компромісний) підхід до фінансування оборотних активів передбачає, що за рахунок власного і довгострокового позикового капіталу мають фінансуватися необоротні активи, постійна частина оборотних активів, у той час як за рахунок короткострокового позикового капіталу – весь обсяг змінної їхньої частини.

Агресивний підхід до фінансування оборотних активів передбачає, що за рахунок власного і довгострокового позикового капіталу фінансуються необоротні активи, невелика частка постійної їх частини (не більше ніж половина), у той час як за рахунок короткострокового позикового капіталу

– переважна частина постійної і вся змінна частина оборотних активів. Така модель фінансування створює проблеми в забезпеченні поточної платоспроможності та фінансової стійкості підприємства [2].

Моделі можна зобразити на графіках (рис.).

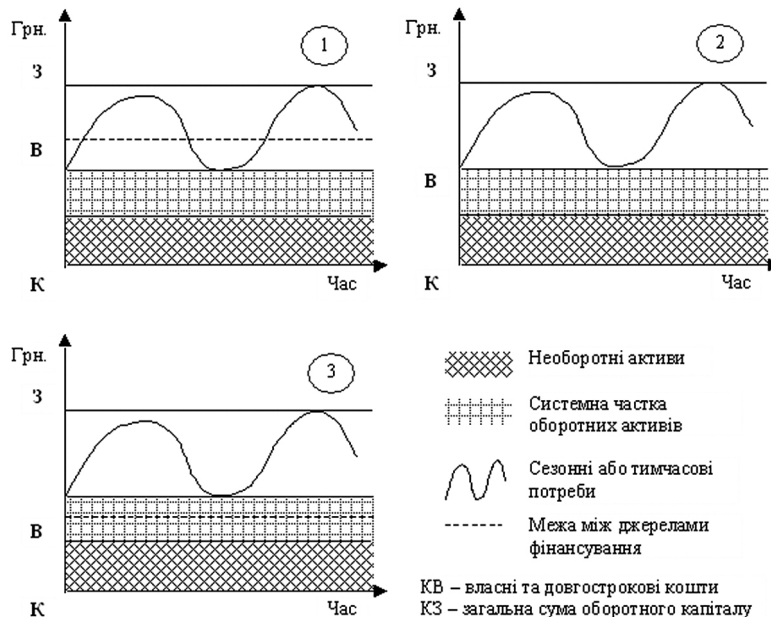

Рис. Моделі фінансування

Від вибору підприємством особливих підходів до фінансування своїх активів залежить, як фінансові менеджери ставляться до ризику. Якщо підприємство впевнене в тому, що короткострокові зобов'язання будуть легко поновлені, то, застосувавши агресивний підхід, воно заощадить значні кошти на оплаті заборгованості. З іншого боку, коли немає впевненості, що можна буде постійно підтримувати зобов'язання на визначеному рівні (що характерно для вітчизняної ситуації), помірний підхід або навіть консервативний буде ефективнішим.

У процесі функціонування будь-яке підприємство витрачає певні ресурси. Традиційно, отримані внаслідок витрачання ресурсів результати називають ефектом діяльності. Зіставлення ефекту з витраченими для його отримання ресурсами визначає ефективність функціонування підприємства.

Частка товарно-матеріальних цінностей у 2012 році, порівняно з 2002-м, дещо зросла, дебіторська заборгованість зменшилась, поточні фінансові інвестиції суттєво зросли, грошові кошти також зросли, а частка інших необоротних активів зменшилась (табл. 1)

Таблиця 1

Структура оборотного капіталу в економіці країни за 2004–2012 роки, %

Структура оборотного капіталу	Роки								
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Усього	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Товарно-матеріальні цінності	21,6	21,4	22,2	23,5	22,8	22,59	21,55	20,88	22,3
Дебіторська заборгованість	69,5	67,8	64,9	60,2	59,3	58,75	60,66	63,24	61,65
Поточні фінансові інвестиції	1,7	2,7	3,7	4,9	5,6	6,5	6,71	7,09	7,57
Грошові кошти	3,9	4,8	5,7	7,7	7,6	8,46	7,81	5,81	5,65
Інші оборотні активи	3,3	3,3	3,5	3,8	4,7	3,7	3,26	2,98	2,83

Прискорення оборотності оборотних коштів – першочергове завдання підприємств у сучасних умовах і досягається воно різними шляхами.

На стадії створення виробничих запасів такими шляхами можуть бути:

- упровадження економічно обґрунтованих норм запасу;
- розширення складської системи матеріально-технічного забезпечення, а також оптової торгівлі матеріалами й устаткуванням;

– комплексна механізація й автоматизація вантажно-розвантажувальних робіт на складах.

На стадії незавершеного виробництва:

- прискорення науково-технічного прогресу (упровадження прогресивної техніки і технології, особливо безвідхідної, роторних ліній, хімізація виробництва);
- розвиток стандартизації, уніфікації, типізації;
- збільшення питомої ваги продукції, що має підвищений попит.

На стадії обігу:

- наближення споживачів продукції до її виготовлювачів;
- удосконалювання системи розрахунків;
- збільшення обсягу реалізованої продукції внаслідок виконання замовлень за прямими зв'язками, дострокового випуску продукції, виготовлення продукції із зекономлених матеріалів [3].

Згідно з даними *табл. 2*, за період з 2009 року до 2012-го в усіх галузях економіки спостерігається значне зростання обсягів оборотного капіталу на макрорівні.

Найбільший приріст оборотного капіталу спостерігається в підприємств, що займаються фінансовою діяльністю, а найменший – на підприємствах будівничої галузі.

Таблиця 2

Оборотний капітал за галузями економіки України (млн грн)

Галузі	2009		2010		2011		2012	
	Усього							
Усього	1 178 130	100	1 573 588	100	1 749 043	100	2 229 892	100
сільське господарство, мисливство, лісове господарство	45 772,1	3,89	70 958,7	4,51	78 262,4	4,47	100 482,4	4,51
промисловість	355 036,7	30,14	470 289,9	29,89	517 162,4	29,57	631 647,4	28,33
будівництво	63 072,2	5,35	79 430,6	5,05	77 987,3	4,46	89 470,2	4,01
торгівля	422 061,7	35,82	524 386,6	33,32	586 532,9	33,53	736 664,8	33,04
діяльність готелів та ресторанів	4 377,7	0,37	4 711,1	0,3	5 445,2	0,31	7 018,5	0,31
діяльність транспорту та зв'язку	54 635,8	4,64	67 065,8	4,26	70 569,7	4,03	84 473,7	3,79
фінансова діяльність	86 605,3	7,35	115 502,1	7,34	131 008	7,49	260 793,1	11,7
операції з нерухомим майном	139 116,9	11,81	231 911,2	14,74	271 844,7	15,54	308 346,5	13,83
освіта	327,6	0,03	410,5	0,03	478,9	0,03	507,6	0,02
охорона здоров'я та соціальна допомога	1 328,4	0,11	1 734,9	0,11	1 942,2	0,11	2 333,6	0,1
діяльність у сфері культури та спорту	4 745,7	0,4	6 431,9	0,41	7 334,7	0,42	7 641,4	0,34

Якщо говорити про поліпшення використання оборотних коштів, не можна не сказати і про економічне значення економії оборотних фондів, що виражається ось у чому.

1. Зниження питомих витрат сировини, матеріалів, палива забезпечує виробництву великі економічні вигоди. Воно, насамперед, дає можливість з даної кількості матеріальних ресурсів виробити більше готової продукції і виступає тому як одна із серйозних передумов збільшення масштабів виробництва.
2. Прагнення до економії матеріальних ресурсів спонукає до впровадження нової техніки й удосконалювання технологічних процесів.
3. Економія у споживанні матеріальних ресурсів сприяє поліпшенню використання виробничих потужностей і підвищенню суспільної продуктивності праці.

Прискорення обороту оборотних коштів дозволяє вивільнити значні суми і таким чином збільшити обсяг виробництва без додаткових фінансових ресурсів, а засоби, що вивільняються, використовувати відповідно до потреб підприємства [4].

Пошук шляхів поліпшення оборотних активів передбачає насамперед упровадження сучасних технологій та інших досягнень науково-технічного прогресу, що забезпечують економію ресурсів, здешевлення виробництва і зростання якості продукції. Важливу роль у цьому відіграє вдосконалення відносин з іншими господарськими суб'єктами, контрагентами даного підприємства. Ідеться про вдосконалення умов

матеріально-технічного обслуговування. Крім того, поліпшення свого становища на ринку передбачає стабільність у відносинах із покупцями, вибір форм розрахунків, що гарантують платежі і забезпечують прискорення завершення реалізації продукції і надходження коштів на рахунки підприємства. Це не тільки сприяє поліпшенню фінансового стану конкретного підприємства, а й забезпечує закріплення господарських зв'язків, поліпшення фінансової і платіжної дисципліни.

Висновки. Розуміння економічної суті оборотного капіталу потребує, насамперед, усвідомлення його матеріально-вартісної природи. Оборотний капітал є комплексним поняттям, яке характеризує процес ресурсного обороту на підприємстві. Для забезпечення ефективної господарської діяльності підприємства важливим є також обґрунтоване визначення конкретних джерел формування активів.

Залежно від свого ставлення до фінансових ризиків власники і менеджери торговельного підприємства обирають один із розглянутих варіантів фінансування активів. З огляду на те, що на сучасному етапі довгострокові позики і позички торговельним підприємствам практично не надаються, обрана модель фінансування активів представлятиме співвідношення власного і позикового (короткострокового) капіталів, тобто оптимізуватиме його структуру з цих позицій.

На зміну оборотності оборотного капіталу впливають два показники: зміна обсягу виручки від реалізації продукції і зміна середнього залишку оборотного капіталу.

Список використаних джерел

1. Економічний аналіз та діагностика сучасного стану підприємств у контексті прийняття управлінських рішень / М. Лагун // Формування ринкових відносин в Україні. – 2013. – № 5. – С. 16–20.
2. Лебедев В. Г., Дроздова Т. Г., Кустарев В. П., Асаул А. М., Осорьєва І. Б. Управління витратами на підприємстві: Підручник для ВНЗ. – СПб.: Видавничий дім «Бізнес-преса», 2011. – 276 с.

3. Долгоруков Ю. А., Редіна Н. І. Управління ефективністю використання обігових коштів у промисловості // Фінанси України. – 2012. – № 11. – С. 103–109.
4. Пивоваров М. Г., Новгородська О. О. Шляхи підвищення ефективності застосування обігових коштів на підприємстві ТОВ «Експрес» // Держава та регіони. – 2007. – № 5. – С. 79–85.

Summary. The article examines the theoretical and practical foundations of the working capital (current assets) management of a company on the terms of market economy. There have been analysed factors that affect (have effect on) the working capital of the company. Also there have been suggested the ways of improving ratio of capital turnover and the methods of its acceleration.

Keywords: working capital, cash, reversibility, approaches.